

WIADOMOŚCI GOSPODARCZE

IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWEJ W TORUNIU

DWUTYGODNIK INFORMACYJNY

Prenumerata wynosi w Toruniu i na prowincji:
 Całorocznie Mp. 2.400 —
 Półroczn e „ 1.200 —
 Kwartaln.e „ 600 —

Ogłoszenia: Cała stronica Mp. 20.000 —
 Pół stronicy „ 10.000 —
 Czwierć stronicy „ 5.000 —
 1/8 stronicy „ 2.500 —

Numer pojedynczy kosztuje 100 Mk.

Nakład i własność Izby Przem. - Handl. w Toruniu. — Redaktor odpowiedzialny: Dr. Tadeusz Raczyński.

Konwencja handlowa między Polską a Francją.

Konwencja handlowa polsko-francuska, zawarta w Paryżu dn. 6 lutego b. r. uzyskała swą prawomocność z dniem 20 czerwca b. r., to jest w myśl art. 20 konwencji — w 8 dni po złożeniu Rządowi francuskiemu notyfikacji o zatwierdzeniu przez Sejm, co według oświadczenia rządowego z dn. 27 czerwca b. r. (Dz. ust. 50) stało się dnia 12 czerwca. Tekst konwencji ogłoszony jest w Dzienniku Ustaw Nr. 50 z dn. 10 lipca b. r.

Traktaty handlowe uważać można niewątpliwie za pomosty, prowadzące do wolnego handlu międzynarodowego, co w wielu traktatach wyrażone jest zapomocą t. zw. klauzuli wolnohandlowej, — którą obie strony zapewniają sobie całkowitą wolność handlu — *pleine et entière liberté de commerce*. Jednakże nawet tak daleko idące określenie wolnego handlu w prawie międzynarodowym nie jest identyczne z ekonomiczną konstrukcją wolnego handlu, która utożsamia wolność handlu z wolnością od ceł i innych ciężarów. Zasada wolnego handlu w pojęciu prawa międzynarodowego oparta jest jedynie na postulatcie wolności importu, wolnego dostępu (*libre accès*) do rynków wewnętrznych kontrahenta z zachowaniem taryf celnych. Na tak pojętej idei wolnego handlu opiera się idea „największego uprzywilejowania”, wyrażana w traktatach zapomocą klauzuli tegoż brzmienia, której treść stanowi przyznanie kontrahentowi prawa natychmiastowego korzystania z wszelkich ulg i dogodnień, jakie współkontrahent państwu trzeciemu by przyznał. Jakkolwiek w wielu traktatach handlowych spotykamy się z równoczesnym zastosowaniem obu tych zasad (Niemcy — Marokko 1890), to jednak równie często się zdarza, że zastosowanie jednej z nich w najszerszym zakresie nie wyklucza całkowitego częściowo pominięcia drugiej. Tak skonstruowana

jest n. p. umowa rosyjsko-hiszpańska z r. 1888 która oparta jest na klauzuli wolnego handlu, podczas gdy (z wyjątkiem obrotu między Finlandją a Hiszpanją) w obrocie towarowym między Rosją a Hiszpanją traktat żadnych udogodnień nie przewiduje.

Odwrotnie, jak w ostatnio podanym przykładzie, normuje wzajemne stosunki gospodarcze konwencja handlowa polsko-francuska.

Z brzmienia bowiem art. 4 wynika, że zasada wolnego handlu została w konwencji pominięta, że istniejące w chwili zawarcia konwencji po obu stronach zakazy wwozu (z wyjątkiem kontyngentów zawartych w umowie) pozostają nienaruszone, że w końcu konwencja nie wyklucza wprowadzenia przez jedną lub drugą z układających się stron nowych zakazów bądź dla wwozu, bądź dla wywozu. Natomiast szerokie zastosowanie znalazła w konwencji polsko-francuskiej klauzula „największego uprzywilejowania”.

Wszystkie niemal w nowszych czasach zawarte traktaty „równych z równymi” oparte są na zasadzie wzajemności, której jednakże w żadnym wypadku nie da się przeprowadzić z uwagi na okoliczność, że przy odmiennej strukturze geograficznej, gospodarczej, prawnej i politycznej każdej z układających się stron nie można sobie wyobrazić zamiary równych, identycznych uprawnień i przywilejów. Przeciwnie — przywileje i prawa przyznawane sobie wzajemne będą z reguły różnorodne, tak gatunkowo jak i ilościowo, a wyrównanie wartości obopólnych ustępstw jest najtrudniejszym, ale zarazem i najważniejszym zadaniem układających się pełnomocników. Dlatego też w przepisach dotyczących wzajemnych ulg celnych zasada bezwzględnej wzajemności w umowie polsko-francuskiej nie mogła być utrzymana w całej pełni, ostała się ona tylko w przepisach, odnoszących się do

1. obowiązujących po obu stronach zakazów wwozu, wywozu i przewozu (art. 4, 6, 7,

32 500

2500

5

32500

8, 9 i 10) z wyjątkiem jednostronnie przyznanego Francji artykułem 5 prawa wolnego od specjalnych opłat wwozu do Polski towarów pochodzenia francuskiego, zakazanych lub skontyngentowanych do wwozu i wywozu, przeznaczonych do dalszego wywozu do krajów sąsiednich,

2. formalności w wzajemnym obrocie (art. 11),
 3. ochrony przed nielegalną konkurencją, ochrony nazw pochodzenia, patentów, znaków, rysunków i wzorów (art. 12—14),
 4. prowadzenia handlu na terytorjum drugiej strony (art. 15—16),
 5. postępowania względem obywateli drugiej strony (art. 17),
 6. wzajemnego traktowania statków obu stron.
- Postanowienia, zawarte w art. 4, 6, 7, 9, 10, 17 i 18 (ust. 2), oparte są na zasadzie bezwzględnie wzajemnego największego uprzywilejowania. Jak już wspomniano, zasada bezwzględnej wzajemności, nie dała się utrzymać w przepisach początkowych konwencji (art. 1—3) i z tego też względu, jako też z uwagi na okoliczność, że przepisy te traktują o wzajemnie przyznawanych sobie korzyściach ściśle realnych — zasługują one na szczególne zainteresowanie.

Zasada największego uprzywilejowania odnośnie do stosowania taryf celnych znalazła w konwencji względem importu francuskiego do Polski daleko szersze zastosowanie niż względem importu towarów polskich do Francji. Artykuł pierwszy postanawia, że wszystkie produkty pochodzenia francuskiego „będą korzystały przy wwozie do Polski z taryfy najbardziej korzystnej, jaką Rząd polski przyznaje lub mógłby przyznać jakimukolwiek mocarstwu trzeciemu lub obywatelom mocarstwa trzeciego”. Art. 1. rozciąga ten przywilej nawet na artykuły wymienione w wykazie „D”, choćby te nie były pochodzenia francuskiego, dla których (jak powiada tekst konwencji) „Francja stworzyła sobie specjalne rynki” — pod tym tylko warunkiem, że będą sprowadzane do Polski przez firmy francuskie lub polskie, założone we Francji i wpisane do rejestru handlowego francuskiego. Wykaz „D” zawiera następujące dokładnie wymienione towary: kakao, kawa, herbata, pieprz, korzenie, wanilia, tytoń, bawełna, wełna, jedwab i kauczuk.

Polska przy imporcie swych towarów do Francji korzystać będzie z *sui generis* największego uprzywilejowania jedynie odnośnie do artykułów wymienionych w wykazie „B”, przyczem przywilej polegać będzie na zastosowaniu do tych artykułów „taryfy minimalnej, zarówno co do opłat wwozowych obecnie ustalonych, lub tych, któreby Francja mogła ewentualnie zamiast nich wprowadzić, jak i co do opłat dodatkowych (surtaxes), mnożników (coefficients) lub innych podwyżek czasowych, które Francja wprowadziła lub wprowadzićby mogła”. (art. 3) Wykaz „B” zawiera niektóre artykuły spożywcze, produkty zwierzęce, surowce, drzewo i b. nieliczne półfa-

brykaty, a z fabrykatów tylko naczynia kuchenne, fajans, artykuły do lamp i blacharskie, beczki, miotły, drzwi i okna, oraz wyroby szczotkarskie.

Wykaz „A” zawiera spis artykułów pochodzenia francuskiego, a wykaz „C” wylicza artykuły pochodzenia polskiego, które przy imporcie do kraju współkontrahenta korzystać będą ze zniżek celnych, procentowo przy każdym artykule podanym. Ulgi taryfowe w obu wykazach obracają się w granicach 25—75%.

W wykazie „A” uwzględnione zostały:

1. Tytoń w liściach i pudełkach oraz artykuły spożywcze, (przeważnie zbytkowe), jak pasztety i przyprawy, trufle, korzenie, cukierki, wyroby alkoholowe, wina, sery, ryby w oliwie, kraby i raki, homary w puszkach i oliwa.
 2. Produkty zwierzęce gotowe: klej i żelatyna, wyroby szczotkarskie, skóry wyprawione, wyroby skórzane.
 3. Drzewo korkowe i wyroby z tegoż, wyroby kauczukowe.
 4. Wyroby porcelanowe.
 5. Chemikalia, przetwory farmaceutyczne i lekarstwa gotowe.
 6. Kosmetyki, mydła, błyszcz na obuwiu, atramenty etc.
 7. Biżuterje i wyroby metalowe.
 8. Maszyny i aparaty (Masz. z żeliwa, żelaza, stali i innych materiałów, parowozy, turbiny parowe, maszyny włókiennicze, maszyny elektryczne, maszyny rolnicze, pługi motorowe i t. d.).
 9. Wozy — rowery, motocykle, samochody osobowe.
 10. Wstęgi kinematograficzne.
 11. Wełna, przędza jedwabna, tkaniny bawełniane, jedwabne i wełniane, wyroby dziane, tiul, koronki i hafty.
 12. Bielizna, odzież, parasole.
 13. Wyroby galanteryjne i toaletowe, zabawki.
 14. Przybory kancelaryjne.
- W wykazie „D” uwzględniono 56 pozycji taryfy celnej.

Wykaz „C” zawiera:

1. Miód naturalny czysty, wosk pszczelny, melaśę kartoflaną, alkohol i wódki.
2. Cement.
3. Olów surowy, blachę cynkową, węgiel cynku i litopon.
4. Klej.
5. Pasty i kremy.
6. Porcelanę i artykuły z porcelany i fajansu dla elektryczności.
7. Przędzę bawełnianą, wełnianą, koronki, tkaniny odzieżowe, płótna.
8. Artykuły skórzane dla maszyn włókienniczych.
9. Biżuterje, plater, wyroby złotnicze.
10. Motory naftowe, gremple niegarniowane, maszyny do wyrobu cementu, maszyny tkackie, trykotażowe i do cukrowni.
11. Naczynia kuchenne, inne jak w wykazie „B”.

12. Meble, wyroby koszykarskie i zabawki.
13. Kwiaty sztuczne.

Razem 47 pozycji taryfy celnej.

Konwencja polsko-francuska zawarta została na razie na przeciąg jednego roku i w razie braku wypowiedzenia jednej ze stron, podlega ona automatycznemu przedłużeniu na okresy trzymiesięczne.

Przywóz win i likierów z Francji.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu podaje do wiadomości, że na poczet kontyngentu przewidzianego umową polsko-francuską, można sprowadzić do Polski pewne ilości wina i likierów. W celu uzyskania odnośnego pozwolenia przywozu, należy zgłosić pisemne podanie w Ministerstwie Przemysłu i Handlu — wydział 17 — załączając: 1) odpis wierzytelny patentu handlowego I. kat., 2) fakturę oryginalną francuską.

Wywóz węgla.

Z listy towarów, których wywóz jest wzbroniony, skreślono węgiel kamienny, brunatny, torfowy i drzewny, cegielki węglowe (brykiety, koks i torf). Odnośne obwieszczenie Ministra Przemysłu i Handlu i Ministra Skarbu, ogłoszone w Monitorze Nr. 163 z r. b. wchodzi w życie z dniem 15 lipca b. r.

Zwolnienie eksportu węgla od reglamentacji pozostaje w związku z przejęciem przynajmniej części Górnego Śląska. Rozumieć je należy jako czasowe (na 3 miesiące, t. j. lipiec, sierpień i wrzesień) zawieszenie przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu swych atrybucji wyznaczania kontyngentu na wywóz węgla zagranicę.

Klauzula „bez zobowiązania“.

W rozprawie poniższej korzystaliśmy z wywodów, zawartych w artykule, ogłoszonym przez pismo niemieckie „Der Deutsche Delikatessenhandel“ p. t.: „Die Freizeichnungsklausel“. Ze względu na obowiązujące w naszej dzielnicy ustawodawstwo niemieckie tudzież na liczne spory na temat wykładni określeń w kontrakcie, jak „bez zobowiązania“ „freibleibend“ itp. temat ten uważamy dla naszych sfer kupieckich za specjalnie aktualny.

Przy zawieraniu umów, w których dostawa nastąpić ma nie natychmiast, lecz po pewnym przeciągu czasu, należy kierować się jak największą ostrożnością — szczególnie zaś w wypadkach, gdy umówiono się o pewną, ściśle określoną zapłatę. Nie uwzględnienie w takich wypadkach mogących w międzyczasie nastąpić wahań na rynku walut i płac prowadzi aż nazbyt często do procesów z powodu niewykonania dostawy, w których sądy nie zawsze są w możności uwzględnić powody, które dostawcy wypełnienie umowy utrudniły lub nawet uniemożliwiły i to ze względu na obowiązujące ustawa-

stawstwo, które przy kontraktach z ściśle umówioną ceną kupna nie pozwala uznać żądania dopłaty, choćby nawet żądanie to opierało się na słusznych gospodarczych motywach. W całym szeregu spraw, w których dostawca domagał się prawa odstąpienia od umowy, względnie prawa żądania dopłaty, Sąd Rzeszy oddalił żądania dostawców, wychodząc z założenia, że przy zawieraniu umów po wojnie dostawcy znane być musiały wszelkie tego rodzaju okoliczności jak niedobór surowca i węgla, obniżenie wydajności pracy, strajki i zwyczajki płac, skrócenie czasu pracy, wahania walutowe etc. Jeżeli dostawca mimoto zgodził się w umowie na cenę ściśle określoną — to przyjąć należy, że wszelkie płynące z takiej umowy ryzyko przejął świadomie na siebie, wobec czego jest on — bez względu na napotkanie trudności — zobowiązany, umowę wypełnić. Z biegiem czasu i smutnych doświadczeń poczęto w coraz większej mierze używać w umowach klauzuli „bez zobowiązania“ (Freizeichnungsklausel), która w rozmaitych odmianach zyskała sobie w świecie kupieckim prawo obywatelstwa. Jakkolwiek klauzula ta do pewnego stopnia zmniejsza ryzyko dostawcy, to z drugiej strony — zaznaczyć należy z naciskiem — przyczynia się ona w wysokim stopniu do podważania pewności obrotu a nawet prowadzi do całkowitej niepewności w handlu tembardziej, że klauzula ta używana jest w wielce rozmaitych a często i niewyraźnych lub wprost zamaskowanych określeniach. Ponieważ zaś klauzulę „bez zobowiązania“ uznać należy bądź co bądź za anormalny twór prawny, zatem i sądy w interpretowaniu tejże zmuszone są kierować się jak najdalej idącą ostrożnością i uznawać mogą jej skuteczność tylko w wypadkach zupełnie jasnych i niewątpliwych, gdy z umowy niedwuznacznie wynika, że obie strony co do treści i rozciągłości zamieszczonej w umowie klauzuli nie miały żadnych wątpliwości. Podobnie i forma zewnętrzna takiego zastrzeżenia nie powinna nasuwać żadnych wątpliwości, czego dowodem jest decyzja Sądu Rzeszy w myśl której, klauzula „freibleibend“ zamieszczona poza tekstem listu jest nieważna, jeżeli z treści listu nie da się wywnioskować, w jakim kierunku klauzula ta miała kupującego obowiązywać.

O ile zatem dostawca pragnie chronić się w umowie zapomocą tej klauzuli, winien bliżej i dokładnie określić jej zakres działania n. p. „bez zobowiązania co do ilości“ (freibleibend in der Menge) „bez zobow. co do terminu dostawy“ (freibl. hinsichtlich der Lieferzeit), „bez zobowiązania co do ceny“ (freibl. im Preise) etc. Najczęściej znajduje zastosowanie klauzula „bez zobowiązania co do ceny“, której zamieszczenie w umowie nie daje bynajmniej dostawcy możliwości ustanowienia ceny dowolnej, lecz daje mu możliwość żądania ceny zbliżonej do ceny rynkowej dnia dostawy — o ile naturalnie w umowie nie zawarto bliższych co do

ceny postanowień. Jeżeli natomiast dostawca nie dotrzymał terminu umowy, w której zamieszczono tylko klauzulę co do ceny, to może on jedynie żądać ceny rynkowej dnia, w którym dostawa miała nastąpić i nie ma prawa żądać nadwyżki, jakiej cena ta między umownym a rzeczywistym dniem dostawy doznała.

W ocenie — jak dalece klauzula „bez zobowiązania“ wiąże dostawcę i odbiorcę, należy brać pod uwagę okoliczności, które przy wykonaniu umowy mogą odgrywać dominującą rolę jak „bona fides“ (dobrą wolę), ogólne warunki i zmiany gospodarcze etc. — a szczególnie w wypadkach, gdy klauzula ta w kontrakcie zawarta nie została dokładnie sprecyzowana. W tym kierunku idzie również judykatura Sądu Rzeszy, który n. p. w wypadku, gdy w kontrakcie zamieszczono klauzulę „z zastrzeżeniem możliwości dostawy“ (Lieferungsmöglichkeit vorbehalten) orzekł, że dostawca w danym wypadku tylko o tyle jest obowiązany dostawę wykonać, o ile jest to możliwym w ramach jego normalnego biegu interesów. Jeżeli zatem dostawca uchyla się od wypełnienia umowy, to musi on przedstawić dowody, że szczególne trudności przeszkodziły mu w wykonaniu dostawy. Klauzula powyższa zatem nie zwalnia go bynajmniej całkowicie od ewentualnej dostawy, nie oznacza ona również, że dostawca może dopiero po zawarciu umowy rozpocząć starania o towar i za wynik tych starań nie jest odpowiedzialny, lecz zwalnia go ona tylko od odpowiedzialności na wypadek, gdyby napotkał na szczególne trudności przy zaopatrzeniu się w towar u swego źródła gotowego i zdolnego do dostawy, jakoteż przy dalszym wykonaniu umowy.

Często zdarza się, że klauzula w umowie nie jest bliżej określona, że użyto w umowie ogólnikowego określenia „bez zobowiązania“ (freibleibend). W takim wypadku należy (według judykatury Sądu Rzeszy) w razie braku okoliczności, któreby nakazywały klauzulę tę inaczej rozumieć — klauzulę „bez zobowiązania“ interpretować w ten sposób, że daje ona dostawcy prawo do odstąpienia od całej umowy, nie zaś do zmiany tylko pewnej części umowy, (n. p. odnośnie do ceny, ilości etc.) Możliwość bowiem częściowej zmiany umowy zaprzeczałaby istotnie określenia „bez zobowiązania“, które równie dobrze jak dostawcy przysługuje w takiej umowie i odbiorcy i zmuszałaby tego ostatniego do przyjęcia części tylko zakupionego towaru, lub do zapłacenia wyższej ceny jak umówiona etc. Tak daleko idące uprzywilejowanie dostawcy musiałoby zatem być w kontrakcie wyraźnie zaznaczone.

Spotyka się również często klauzulę „bez zobowiązania“ określoną w umowie w ten sposób, że dostawcę zwalniają od wykonania umowy i dotrzymania terminu wszelkie okoliczności, skutkiem których nastąpi poważna przerwa w

biegu przedsiębiorstwa, n. p. przerwanie produkcji w fabryce. W ten sposób skonstruowana klauzula „bez zobowiązania“ zwalnia dostawcę całkowicie z obowiązku wykonania umowy tylko na wypadek stałej przerwy w biegu przedsiębiorstwa n. p. zamknięcia fabryki, zwinienia przedsiębiorstwa etc., natomiast czasowa przerwa uprawnia go jedynie do zwłoki w terminie dostawy.

Najszerze jednak zastosowanie znajduje klauzula „bez zobowiązania co do ceny“, co tłumaczy się częstymi i z reguły nie dającymi się przewidzieć wahaniami w najważniejszych pozycjach kosztów produkcji, jakimi bez wątpienia są płace, ceny surowców i koszty uzyskania kredytu. Klauzula ta najbardziej dziś w treści swej zróżniczkowana już to przybiera postać „klauzuli zwykłej“ (Hausseklausel) o pewnym umówionym odsetku (10%, 15%), już też zaopatrzona jest postanowieniem, że każde 10% wyższy płac uprawniają fabrykanta do odpowiedniego, procentowo wyrażonego podwyższenia ceny towaru. Spotyka się również cenniki fabryczne, w których zamieszczone ceny zmieniają się w stosunku do wahań zagranicznych walut.

Naogół stwierdzić można, że dostawca stara się wzmoczone obecną niepewnością gospodarczą ryzyko przerzucić w jak najszerszym zakresie na barki odbiorcy, który zatem powinien kierować się najdalej idącą ostrożnością w przejmowaniu tego ciężaru na siebie.

Utworzenie Izby handlowej i Izby rękodzielniczej w Katowicach.

Rozporządzenia z dnia 27. czerwca b. r. zawierają przepisy dotyczące ustanowienia Izby handlowej i rękodzielniczej w Katowicach w tymczasowym składzie, który aż do wyborów stanowić będą przy każdej z tych Izb Komisarz Rządowy i po 18 członków mianowanych przez Ministra Przemysłu i Handlu.

Sytuacja gospodarcza.

Przemysł włókienniczy (maj, czerwiec).

(ze sprawozdania gosp. Minist. Przemysłu i Handlu).

Sytuację w ciągu okresu sprawozdawczego w przemyśle wogóle a we włókienniczym w szczególności cechuje pewnego rodzaju stagnacja, której jedną z głównych przyczyn jest brak gotówki obiegowej i brak taniego kredytu, co wpływa na apatię rynku.

Dwa kardynalne zagadnienia racjonalnej polityki produkcyjno-handlowej t. j. kwestji racjonalnego zakupu surowców oraz prawidłowy regularny zbyty towarów nie są postawione zadawalniająco, gdyż niepewność sytuacji na rynku dewizowym, o ile nie jest zrównoważona zapewnionym zbytem gotowego produktu, odstręcza od unieruchomienia większych kapitałów w

surowcach. Nieuregulowane stosunki międzynarodowe i wrastająca drożyzna, wywołująca stałe drożenie produkcji, nie sprzyjają uregulowaniu i ustaleniu zbytu.

Nasz przemysł włókienniczy posiada jednak tyle żywotnej energii, że przewycięża wszystkie te trudności, nie zraża się coraz powtarzającymi się okresami zastoju handlowego i dąży wytrwale po drodze rozwoju, starając się przystosować do nowych koniunktur produkcji i zbytu.

Przemysł bawełniany łódzki w ciągu maja pracował z poprzednim rozpędem i towary bawełniane cieszyły się silnym popytem, w drugiej połowie okresu sprawozdawczego natomiast wyczuwał się pewien zastój w zbyciu i to zarówno na rynku wewnętrznym, jak i w eksporcie. Zawarto wprawdzie poważne transakcje z kupcami zagranicznymi, naogół jednak eksport zmniejszył się, między innymi dlatego, że wskutek podrożenia produkcji towary podrożały o 10%, co utrudnia im konkurencję na rynkach międzynarodowych z towarami włoskimi, a nawet już i z czeskosłowackimi. Jeden z najważniejszych obecnie naszych rynków zbytu Wiedeń wskutek wysłania tam wielkiej ilości towarów w początkach maja, jest obecnie nieco przeładowany.

W przemyśle wełnianym łódzkim panuje w dalszym ciągu zastój Fabryki pracują głównie na zapas. Rynek wewnętrzny jeszcze nie zapotrzebuje się w towary na sezon jesienny, a eksport utrudnia wysokie cło ochronne wprowadzone na towary wełniane w niektórych krajach jak np. w Rumunii. Ostatnie zarządzenia Wniesztorgu na granicy polsko-rosyjskiej wpłynęły na zupełne osłabienie handlu z kupcami rosyjskimi, a transakcje zawierane z Wniesztorgiem są minimalne i do tego jeszcze jest on poważnie zadłużony (na setki milionów marek) u firm polskich.

W dniu 1 kwietnia Krajowy Związek Przemysłu Włókienniczego liczył 320 członków, z czego 294 w Łodzi i 20 poza Łodzią, w liczbie powyższej było: przedziałni, tkalni, farbiarni i wykończalni 5, tkalni 177, przedziałni 55, przedziałni i tkalni 38, skrećalni 5, szarpalni 6, fabryk wstążek i tasiemek 13, fabryk wyrobów dzianych 8, fabryk pluszu 7, fabryk kapeluszy 2, fabryk pończoch i wykończalni 3.

Zakłady przemysłowe zrzeszone w Związku posiadały:

wrzesień przedziałni	267.781	z czego uruch.	210.48	tj.	79%
„ w skrećark.	38.160	„	25.400	„	65,
krosien baw. ang. wąskich	3.252	„	2.757	„	84,5%
„ „ „	4.467	„	3.311	„	74 „
„ wełn	752	„	662	„	87 „
„ kortowych	2.072	„	1.680	„	81 „
„ ręcznych	1.031	„	497	„	48 „
„ wstążek i tasiemek	951	„	318	„	32 „
„ pluszowych	117	„	87	„	70 „
oczkarek	613	„	385	„	62,5 „
kotłów parowych	110	z czego uruch.	70		63 1/2
o powierzchni	7517 m ²	„	5748 m ²		76,5 „
maszyn parowych	70	„	60	t. j.	85,5 „

o sprawności 10259 HP. z czego uruch. 8652 HP. 84 %
 motorów elektr. 270 „ „ 264 t. j. 98 „
 o fakt. k. m. 8346 „ „ 8068 t. j. 96 „
 robotników 19.469
 (z czego na 1 zmianę 15258, na 2 3639 i na 3 572.)

Przemysł bielsko-bialski (Cieszyn) pracuje w dalszym ciągu z tem samem natężeniem t. j. w stosunku 35—40% do uruchomienia przedwojennego, dalszemu powiększeniu produkcji przeszkadza brak gotówki obrotowej i trudności oraz drożyzna kredytu. Towary z poprzedniego sezonu zostały wyprzedane; na sezon jesienny i zimowy praca wre już w całej pełni. Ostatnio doszła do skutku umowa z Min. Spraw Wojskowych na dostawę sukna i koców, umowa na dostawę dla M-stwa Kolei ma być w tych dniach zawartą.

Przemysł białostocki pomimo ogromnych trudności toruje sobie powoli drogę z powrotem do Rosji, wysłał również duże transporty drogą wodną do Chin. Nie zaniedbuje i rynków bałkańskich, wysłał bowiem sporą ilość wyrobów swoich do Rumunii tytułem próby, jednakże zaledwie 20% z tej ilości zdołano sprzedać. Po części na to niepowodzenie wpłynęło przybycie towarów ze znacznym opóźnieniem, już po sezonie, ale główną przyczyną niepowodzenia była ochronna taryfa celna, wskutek której cło na niektóre materiały wynosiło 80% wartości. Towary włoskie, korzystając z uprzywilejowanej taryfy, a więc kalkulując się w Rumunii taniej, pobiły konkurencję białostocką. Plusze białostockie, jako zawierające ponad 50% jedwabiu, władze celne rumuńskie uznały za przedmiot zbytku, trzeba je więc było cofnąć do Białegostoku.

W poszukiwaniu nowych rynków zbytu dotarł przemysł białostocki i do Japonii, ale transakcje te wskutek nieuregulowanej jeszcze techniki obrotu i regulacji pieniężnej, nie ulżyły jeszcze narazie ciężkiemu położeniu tego przemysłu.

Handel ziemiopłodami (lipiec).

(Sprawozdawca Jan Turek, Toruń).

Ostatnia zwyżka walut obcych oddziałując na inne branże w wysokim stopniu ujemnie burząc unormowaną w ostatnich czasach sytuację i powodując zastój, który wyłonił się z obawy przed zbytem wielkiem ryzykiem, pozostawiła również i w handlu ziemiopłodami głębokie ślady. Polska marka przechodziła silne wahania, niewątpliwie w związku z wahaniami waluty niemieckiej, będące w obu wypadkach skutkiem wydarzeń wewnętrzno-politycznych. Działo się to właśnie na przednówku, gdy istniała obawa, że nie wystarczy nam zboża do żniw przyszłych i obie te przyczyny wpłynęły na początku okresu sprawozdawczego na znaczną zwyżkę artykułów zbożowych. Zboże jest u nas niejako podstawą ogólnego stanu gospodarczego i miernikiem cen wszystkich innych artykułów.

Ostatnie liczne dowozy zboża udowodniły jednak, że mamy go więcej niż przypuszczano, bo podaż była w ostatnim czasie znacznie liczniejsza jak popyt. Fakt ten wyłonił też zupełnie przewrotną konjunkturę i nie bacząc na walutę, cena zaczęła się samą siłą rzeczy obniżać i mieliśmy tendencję zniżkową w dość przyspieszonym tempie.

Zniżka ta została jednak zatamowana przez ostatnie wypadki atmosferyczne (stałe deszcze), które dowodziły, że żniwa tegoroczne się sporo opóźnią. Choć się cena może nie podniosła, to jednak nie można mówić o zniżce, jakiej się mianowicie w sferach kupieckich spodziewano.

W pierwszych dniach bieżącego miesiąca płacono:

za żyto	mk. 19.000,—	do 19.600,—
„ pszenicę	„ 25.000,—	„ 26.000,—
„ jęczmień	„ 16.000,—	„ 16.500,—
„ owies	„ 17.500,—	„ 18.300,—

Obecne ceny przedstawiają się mniej więcej następująco:

żyto	mk. 17.500,—	do 18 000,—
pszenica	„ 23.500,—	„ 24.500,—
jęczmień	„ 16.000,—	„ 16.500,—
owies	„ 21.000,—	„ 22.300,—

Powyzsze dane wskazują, że zniżka objęła tylko zboże chlebowe, natomiast owies i wszelkie inne artykuły pastewne nawet znacznie się w cenie podniosły.

Stosunki kredytowe się dotąd nie polepszyły, a brak gotówki w dalszym ciągu panuje.

Okazuje się, że zapotrzebowanie na sztuczne nawozy nie może być pokryte dostatecznie, wobec czego artykuły używane na nawóz, jak łubin, są bardzo poszukiwane.

Ekspedycja (czerwiec, lipiec).

(Sprawozdawca Ludwik Szymański z Torunia).

Miesiąc czerwiec przyniósł znaczną poprawę w komunikacji kolejowej. Kradzieże prawie ustały. Z przejściem przez kolej pełnej gwarancji za zaginiony towar, publiczność powzięła większe zaufanie do kolei. Zmniejszenie prowizji zaliczeniowej od 1. sierpnia rb. z 2 na 1% powiększy ruch zaliczeniowy.

Żądaniom szerokich kół kupieckich, aby przedłużyć czas postoju i reekspedycji wagonów ponad 6 godzin, kolej odmawia z powodu wielkiego braku wagonów. Niektóre firmy handlowe używają, ze szkodą innych firm, wagonów jako składnic, czem tamują wszelki ruch kolejowy. Ruch drzewny panuje w całej pełni. Olbrzymie masy drzewa idą koleją i wodą zagranicę.

Zyczenie kupiectwa tutejszego, aby cały ruch kolejowy z dworca głównego został przeniesiony na dworzec Toruń - Mokre, nie może być uwzględnione z powodu przeciążenia mostu kolejowego, który posiada tylko jeden tor kolejowy.

W dowozach zauważono znaczny przywóz ziemniaków, zboża i słomy z Małopolski, jako i siana z kresów — zjawisko nieznanne u nas je-

szsze rok temu. Z dniem 1. 8. rb. nastąpi znaczne podwyższenie frachtowej taryfy kolejowej, z uwzględnieniem dalszych odległości, które tylko minimalnie podwyższone będą.

Na ostatnim posiedzeniu Rady kolejowej, przyrzekło Ministerjum Koleji, że z podwyższeniem taryfy, kolej przy wysyłkach wagonowych obliczać będzie fracht od rzeczywistej wagi, a nie od pojemności wagonu, jak dotychczas. Także stemple zostały znacznie podwyższone, bo przy drobnicy z 20 fen. na 50 mk., przy wagonach natomiast, z 3 mk. na 50 mk. Równocześnie uchwalono na posiedzeniu Rady kolejowej dla drzewa nieobrobionego, przeznaczonego dla krajowych tartaków mechanicznych, taryfę wyjątkową N. 4, która jest ważna od 1. XII. 21 r. Stawki tej taryfy są na większych odległościach do 30 — 40% niższe od stawek normalnych. Zarazem zniżono taryfę na przywóz cegieł z kl. V na kl. specjalną, z ważnością od 1. 11. 1922 r.

Także za budulec przeznaczony do odbudowy kraju obniżono również taryfę kl. IV-tej na kl. V-tą.

Różne wnioski o obniżenie taryfy zostały przez Radę kolejową odrzucone ze względu na to, że nasza taryfa jest jeszcze zbyt niska, (niemiecka o 350%, czechosłowacka 400 — 500%, austriacka o 250 — 300% droższa) a zatem obniżenie taryfy jest wprost niemożliwym, natomiast podwyższenie takowej okazało się koniecznym.

Urlopy pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu.

Rozporządzenie z dnia 2. lipca ogłoszone w Dz. Ust. Nr. 52 z dnia 15. lipca i od dnia tego obowiązujące, zawiera następujące przepisy:

Na mocy art. 5 i 11 ustawy z dnia 16. maja 1922 r. o urloпах dla pracowników, zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 40, poz. 334), zarządza się, co następuje:

§ 1. Dla ułożenia list urlopowych, pracownicy wybierają z swego grona delegatów w stosunku następującym:

w zakładach, zatrudniających do 10 pracowników, 1 delegata;

w zakładach, zatrudniających od 11 do 50 pracowników, 2 delegatów;

w zakładach, zatrudniających od 51 do 100 pracowników, 3 delegatów;

w zakładach, zatrudniających od 101 do 500, na każdą rozpoczętą nową setkę przybywa 1 delegat.

Przy wyżej wymienionej liczbie pracowników na każde rozpoczęte pół tysiąca pracowników przybywa 1 delegat.

§ 2. Wybór delegatów odbywa się na ogólnym zebraniu pracowników zakładu drogą wyborów tajnych i proporcjonalnych.

Protesty przeciw prawidłowości wyborów w ciągu tygodnia od dnia wyborów wolno zgłaszać

do inspektora pracy właściwego obwodu, który mocen jest zarządzić ponowne wybory.

§ 3. Za zgodą zarządu przedsiębiorstwa, mogą pracownicy poszczególnych działów zakładu pracy wybierać własnych delegatów i układać odrębne listy urlopów, nie uczestnicząc w wyborach ogólnych.

§ 4. Zmiany kolejności urlopów w ułożonych już i przyjętych listach osób, uprawnionych do korzystania z urlopu mogą być wprowadzone, o ile nastąpi na to zgoda zainteresowanego pracownika, oraz zarządu przedsiębiorstwa.

§ 5. Zmiany w listach osób, korzystających z urlopu, wywołane chorobą pracownika (ustęp drugi art. 5 ustawy), winny być dokonane przez zarząd przedsiębiorstwa na skutek zwrócenia się doń chorego pracownika, który winien przedłożyć zarządowi świadectwo lekarza o chorobie.

§ 6. W zakładach, w których istnieje stałe przedstawicielstwo ogółu pracowników, uznane przez pracowników i zarząd przedsiębiorstwa, przedstawicielstwo to może, za zgodą stron obu, pełnić obowiązki delegatów, wybieranych na podstawie rozporządzenia niniejszego.

W tych wypadkach §§ 1 i 2 nin. rozporządzenia nie mają zastosowania.

§ 7. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje z dniem ogłoszenia we wszystkich zakładach pracy, wymienionych w art. 1 ustawy z dnia 16. maja 1922 r., o ile nie podlegają one bezpośrednio poszczególnym Ministerstwom.

Sytuacja ekonomiczna w Szwajcarii.

Według statystyki Urzędu Celnego w Bernie, obrót towarami w Szwajcarii był następujący:

wwieziono	wywieziono
za 445.370.000	402.175.000 fr. szw.
w 1-szym kwart. 1921 r.	
wwieziono	wywieziono
za 782.000.000	477.000.000 fr. szw.

Najważniejsze artykuły wywozu były:

w 1-ym kwartale 1922 r.	
maszyny	za 37.000.000 fr. szw.
zegarki	za 31.000.000 fr. szw.
czekolada	za 6.000.000 fr. szw.
w 1-ym kwartale 1921 r.	
maszyny	za 65.000.000 fr. szw.
zegarki	za 45.000.000 fr. szw.
czekolada	za 12.000.000 fr. szw.

Z tego porównania wynika, że stan ekonomiczny Szwajcarii nie poprawia się wcale.

Szwajcaria, posiadając duże kapitały, ucieka się do udzielania pożyczek obcym państwom (Rumunji, Czechosłowacji, Jugosławji) na warunkach: 50% gotówką i 50% wyrobami fabrycznymi (zegarkami i maszynami) dla uruchomienia warsztatów, które są bardzo dotknięte kryzysem ekonomicznym.

Dowodem tego są częste ogłoszenia w dziennikach urzędowych o bankructwach fabryk maszyn a szczególnie fabryk zegarków.

Jak wielkie kapitały są do dyspozycji w Szwajcarii, może służyć jako przykład rezultat pożyczki Kolei Państwowych (Chemin de fer Fédéraux), które potrzebując 150.000.000 otrzymały subskrypcję na 280 milj. i tylko po 4¹/₂%, lecz takową podpisały wyłącznie banki i towarzystwa asekuracyjne.

Nie jest to wcale dowodem powodzenia tej pożyczki i pochwałą dla rządu. Przeciwnie, dowodzi to w dalszym ciągu o opłakanym stanie ekonomicznym Szwajcarii, której banki nie wiedzą co mają począć z kapitałami, pożyczają na tak niski procent, zamiast go umieszczać w przedsiębiorstwach, które dzisiaj są chwiejne i niepewne.

Widoczne, że Szwajcaria przemysłowa daleko mniej sprzedaje, zapotrzebowanie surowców jest małe i że fabryki są beczynne, a więc dlatego kapitały również są beczynne.

Na szczęście napływ podróźnych obcokrajowców zwiększa się w tym roku i to może polepszy krytyczny stan Szwajcarii, a szczególnie hotelarzy, którym rząd zmuszony jest pomagać.

Obecnie można otrzymać w górach wygodny pokój z całodziennym utrzymaniem za 6 do 12 franków.

Eksport ryb do Holandji.

Konsulat Polski w Roterdamie zawiadamia, że holenderska firma J. J. Hoek Zoe — en Rivierischhuis w Hadze, Zeutmanstraat 94, żywo interesując się importem sandaczów, łososiów oraz raków z Polski, pragnie zorganizować eksport ryb i raków z Polski do Holandji.

Ceł Holandja od ryb suszonych, solonych, żywych lub wędzonych nie pobiera, natomiast podlega cłu wóz ryb marynowanych w puszkach blaszanych.

W sprawie transportu ryb najkorzystniej będzie dokonywać takowego drogą wodną statkami z Gdańska do Roterdamu lub Amsterdamu.

Firma J. J. Hoek wyraziła gotowość zajęcia się transportem.

Co do cen ryb Konsulat nadmienia, że należy kalkulować takowe niezależnie od rynku holenderskiego. Holandja bowiem jedynie wtedy będzie sprowadzać ryby i raki z Polski, o ile ceny będą się kalkulowały.

Ponadto ceny ryb na rynkach tutejszych są tak bardzo zależne od gatunku towaru, jako też od każdorazowego wyniku połowów oraz sprzedaży na rynkach tutejszych, że ustalić ich nie podobna.

Oferty.

Firma „Hatrag“ Sp. z o. o. w Gdańsku oferuje bez zobowiązania:

szwedzki superfosfat 18, 19 lub 20% „Wasser- und citratloesliche Phosphorsaeure“ po cenie koron szwedzk. 0.39 za

1% i 100 kg. C. I. F. Gdańsk brutto za netto w nowych mocnych jutowych workach.

Płatność netto kasa za dokumenty okrętowe przy potwierdzonym bankowym kredycie.

Załadowanie nastąpi pierwszym statkiem po udzieleniu zlecenia.

Izba handlowa i przemysłowa w Bielsku poleca „Polsko-Sląską Fabrykę Pił i Narzędzi“ Sp. z o. o. w Wapienicy koło Bielska, której wyroby według orzeczenia tamtejszych kół fachowych nie ustępują w niczem co do jakości i wytrzymałości wyrobom zagranicznym. Cennik do przejrzania w naszej Izbie.

Targi i Wystawy.

Kilonja Północny Targ 13—17 września.
Królewiec 5 Targ wschodni 13—18 sierpnia.
Jarsy Wystawa rolnicza. Otwarcie najpóźniej 15 września.

N. Nowgorod Rosja obecnie przygotowuje się do jarmarku w Niżnim - Nowgorodzie, usilnie go reklamuje i poświęca nie tylko oddzielne artykuły, ale całe numery gazet i specjalne dodatki. Początkowo mówiono o tym jarmarku niewyraźnie, ignorowano go zupełnie, następnie dobre widoki na urodzaj i na inne względy spowodowały zmianę w traktowaniu sprawy jarmarku w N.-N.

Radca handlowy przy poselstwie Polskiem w Moskwie zwraca uwagę, że ze względu na przyszłe stosunki z Rosją byłoby pożytecznie wykorzystać ten moment, aby okazać nasze przygotowane do stałej wystawy w Moskwie eksponować w N.-N. Bliższych informacji udzielić i ewent. wynająć odpowiedni lokal podejmuje się Poselstwo Polskie w Moskwie po telegraficznym uwiadomieniu drogą przez Minist. Spraw Zagranicznych.

Lublana (S. H. S.) — II. Targ próbek 2. — 11. września. Kierownictwo Targu zapewniło uczestnikom Targu następujące ulgi: Posiadacze stałych imiennych legitymacji targowych korzystają z 50% ulgi biletowej na wszystkich kolejach Jugosławji i na linii kolei południowej (Südbahn) już od Wiednia począwszy. Eksponaty korzystają również z 50% ulgi taryfowej na wszystkich kolejach Jugosławji. Prócz tego zapewnione są odnośnie do eksponatów wielkie udogodnienia celne.

Ruch wydawniczy.

Nakładem Ministerstwa Sprawiedliwości wyszło dzieło pod napisem „Ustawy karne dodatkowe ziem zachodnich“ opracowane przez pana Juljusza Kałuźniackiego, członka senatu sądu apelacyjnego w Poznaniu i członka Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Dzieło to zawiera między innymi zestawienie przepisów ważnych dla świata przemysłowego i kupieckiego jak np. podane bądź w całości, bądź w wyjątkach zawierających postanowienia karne przepisy, odnoszące się do ochrony patentów, oznaczeń towarów i wzorów użytkowych, ustawy przeciw nierzetelnemu współzawodnictwu, przepisy o kontroli żywności, o obrocie pieniężnym, o nadzorze nad przedsiębiorstwami bankowymi i kantorami wymiany, o organizacji giełd, o obrocie towarowym z zagranicą, o spółdzielnicach, o czasie pracy w przemyśle i handlu, o lichwie, handlu pokątnym, ubezpieczenia, o cła i podatkach i wiele innych, których znajomość jest dla handlu i przemysłu konieczna a zastosowanie częste.

Cena dzieła wynosi 1500 mk. Nabyć je można bądź w biurze wydawnictw Ministerstwa Sprawiedliwości Depart. Ziem Zachodnich Poznań, ul. Młyńska 1 a. III. p. pokój 117, bądź też za pośrednictwem księgarni.

Wywóz jaj.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu przystępuje do ustalenia nowego planu wywozu jaj na czasokres od 1. września do 31. grudnia b. r. Celem możliwie dokładnego obliczenia Kontyngentów wywozowych Ministerstwo zażądało od naszej Izby odpowiedzi na następujące pytania:

1) W jakiej wysokości należy ustalić kontyngenty wywozu jaj na poszczególne miesiące rb. t. j. na wrzesień, październik, listopad i grudzień, w zależności od produkcji krajowej i niezbędności pokrycia rynku wewnętrznego.

2) Jaka ilość jaj została zakalcynowana na okres zimowy i przez jakie firmy.

3) Czy należy dopuścić do eksportu w listopadzie i grudniu jaja kalcynowane i w jakiej ilości.

Wzywamy przeto wszystkie firmy i organizacje z naszego okręgu zainteresowane w wywozie jaj o nadesłanie pod adresem naszej Izby swych uwag odnośnie do powyższych pytań najdalej do dn. 12 sierpnia b. r.

Dział adresowy.

Polska sieć konsularna.

(C. d.)

CHILE.

Santjago de Chile — Konsulat honorowy.
GRECJA.

Ateny — Wydział Konsularny przy Poselstwie,
adres: ulica Lonkianon 14,
okręg: Grecja.

HISZPANJA.

Madryt — Wydział Konsularny przy Poselstwie,
adres: 38. ul. Monte Esquinza,
okręg: Hiszpanja, Portugalja oraz ich posiadłości zamorskie.

HOLANDJA.

Rotterdam — Konsulat II. kl.,
adres: Stationsweg 71 a,
okręg: Holandja oraz jej posiadłości zamorskie.

KANADA.

Montreal — Konsulat generalny,
adres: 44 Bishop Street.
Vinnipeg — Vicekonsulat,
adres: Balmoral place 52.

LUXEMBURG.

Luxemburg — Konsulat honorowy.

ŁOTWA.

Lipawa — Konsulat II. kl.,
adres: Leepaja 65.
Ryga — Konsulat I. kl.,
adres: ul. Elżbiety 23/2.
Dyneburg — Konsulat II. kl.

NIEMCY.

Berlin — Konsulat generalny,
adres: Potsdamerstrasse 62,
adres biura paszportowego: Kurfürstenstrasse 133.

Essen — Konsulat II. kl.,
adres: Husyssen Allee 80.

Hamburg — Konsulat I. kl.,
adres: Hansaplatz 11.

Kolonja — Konsulat II. kl.,
adres: Lindental, Duerenerstrasse 48,
okręg: miasto Kolonja i wszystkie okupowane tereny na zachodzie.

Królewiec — Konsulat I. kl.,
adres: Neuedammgasse 20.

Kwidzyń — Konsulat II. kl.

Monachjum — Konsulat generalny,
adres: Franz Josefstrasse 16/I.

Olsztyn — Ajencja kons.

Wrocław — Konsulat II. kl.,
adres: Ohlauerufer 2.

Opole — Konsulat generalny,
adres: ul. Mikołaja 36 a.

RUMUNJA.

Bukareszt — Konsulat II. kl.,
adres: Strada Popa Tatu 57.

Czerniowce — Konsulat II. kl.,
adres: ul. Ormiańska 4.

Galatz — Konsulat II. kl.,
adres: Cura Voda 53.

Kiszyniów — Kons. honorowy,
adres: ul. Alexandra Dobrego, róg Mikołajewskiej 49.

(Dalszy ciąg nastąpi).

JAN TUREK, TORUŃ

Telefony 1050, 1430.

Adres telegr. Turkos Toruń.

**- Zakup i sprzedaż -
wszelkich ziemiopłodów.**

Pomorska Centrala Drzewa, Różycki i Ska Lidzbark (Pom.)

== Tartaki, Fabryka mebli i handel drzewa ==

KUPUJE I SPRZEDAJE drzewo każdego rodzaju w okrągłym i tartym stanie w każdej ilości. (Starannie pielęgnowany materiał sosnowy).

W Boettcher Nast. :-: Właśc.: A. Kulwicki, Toruń

Telefon 12/13. — Adres telegraficzny: Spedytor Boettcher.

Transportowanie mebli. Ekspedycja i czenie międzynarodowych transportów. Ekspedycja frachtu. Asekuracja. Jedyne łaźnie i wanny w Toruniu.

ROLNIK

TOW. ZAKUPU I SPRZEDAŻY

z. Sp. z o. p.

CHEŁMŹA (Pomorze)

Zakup i sprzedaż
wszelkich ziemio-
plodów, przetwo-
::: rów tychże, :::
sztucznych nawo-
zów, nasion, węgla
::: i wełny :::

==== Telefon 43 i 61 =====

Adres telegraficzny:
„ROLNIK“ Chełmża.

Maszyny

do wypielania buraków i zboża
patent. LOHRKE

siewniki rządowe do saletry

noże do wypielaczy wszelkich
gatunków,

elewatory do słomy

— samowkładacze —
do parowych młocarń
fabrykuję jako specjalność.

Polecam
warszaty reparacyjne (anlogen)
spejnia i wypożyczanie parowych
plugów.

W. MIKOŁAJCZYK

dawn. GEBR. LOHRKE
fabryka maszyn — Chełmża.

DOM EKSPEDYCYJNO - HANDLOWY

LUDWIK SZYMAŃSKI

urzędowy ekspedytor polskich kolei państwowych.

Żeglarska 3. Telefon 909.

TORUŃ

Żeglarska 3. Telefon 909

Filja w ekspedycji towarowej Główny Dworzec.

! EKSPEDYCJA FRACHTU !! kolejowego i wodnego. — !! TRANSPORT MEBLI !! Własne meblowe wozy.
! CLENIE TRANSPORTÓW ZAGRANICZNYCH ! przez Ministerjum skarbu urzędowo dopuszczony
!!! ŻEGLUGA !!! Własne parostatki i berlinki. — Parostatki wycieczkowe zawsze do dyspozycji. — Własne magazyny
z bocznkami kolejowymi.

!!! MAGAZYNOWANIE, FINANSOWANIE i LOMBARDOWANIE TOWARU !!!

☛ ☛ Ceny moje na zwózkę frachtu i składowe są przez zarząd kolei ustalone. ☛ ☛

DAWN. **RICHARD THOMAS**

Największa Fabryka Pierników

w rękach polskich.

TORUŃ, JĘCZMIENNA 413.